

JOAQUIM FONT I CUSSÓ

19 DE JULIOL DE 1936: LES TURBES INCENDIÀRIES

JOAN MAYNÉ I AMAT

El material que presentem és la transcripció de dos esborranys d'articles, incomplets tant l'un com l'altre, no datats, apareguts entre la documentació donada al Museu per la família, l'any 1988, en morir el destacat arqueòleg i historiador. Ambdós manuscrits fan referència a la tensió i als esdeveniments incontrolats del 19 de juliol del 36.

El primer dels textos, manuscrit en papiers de llibreta molt petits (de 14,5 × 10,5 cm), el trobem escrit en castellà, cosa poc habitual en ell a excepció de la dècada dels 50, en què les condicions de publicació ho imposaven. El segon dels textos (en fulls de 16 × 22 cm) apareix en català. Aquestes diferències, a més de les de contingut, denoten que han estat escrits en moments diferents i que responen a dos inicis diferents d'un mateix article. Amb tot, el seu contingut es complementa perquè el primer relata allò que sap que passà durant el dia, pel seu pare, ja que ell no va sortir de casa, i el segon text explica, ja per pròpia vivència personal, allò que va observar durant la nit, en atrevir-se a deambular pels carrers, des del de Guifré cantonada amb

el «de les flors» —on vivia, amb els seus pares— fins a l'església de Sta. Maria.

Aleshores, Font tenia 27 anys. Era un membre destacat de l'Agrupació Excursionista de Badalona (AEB) i sobretot l'ànima de les excavacions que es portaven a terme al Clos de la Torre. Allí ja havien aparegut la Venus, la muralla de la ciutat romana amb les pollegueres de la porta d'entrada, la *Tabula Hospitalis*, i un nombre important d'estructures urbanes i d'altres restes materials. A la vegada era director del petit Museu que havia creat la mateixa AEB (el primer que va tenir Badalona). La preocupació per salvar les restes i els testimonis del passat queda palesa en molts articles seus. La història i la cultura, el badalonisme i el catalanisme, formaven el seu univers. Havia dit «...si algú, fos qui fos, intentés de privar-nos de refer la nostra història, hem de fer que se senti avergonyit d'ell mateix; per endavant té ja el nostre menyspreu qui renegui dels seus avantpassats i de la seva terra» (Rev. *Amunt*, 15.8.1936). No han d'estranyar-nos, doncs, les expressions que dedica als turbulents esdeveniments del 19 de juliol del 1936.

A la vista de la seva descripció i la d'altres autors sembla palès que les «turbes exaltades», protagonistes d'aquell dia, no foren ni de bon tros tan nombroses com sovint s'ha volgut mitificar, sobretot si es té en compte en relació a la població que tenia Badalona en aquells moments, 45.000 habitants; es tracta, doncs, d'un nombre molt reduït de persones que van fent un itinerari d'una església a una altra, d'un convent a un altre, deixant rere seu una execrable petjada.

Uns mesos més tard, Font s'enrolaria voluntari al front de València, com a infermer.

1.

Que la República iba por mal camino era a ojos visto, la atmósfera se iba haciendo más densa cada día, su pesadez de plomo presagiaba y hacía presentir, no había tranquilidad ninguna en los espíritus y llegó lo irremediable.

Las malas nuevas llegan pronto, y pronto llegaron los anuncios de sublevación, de rebelión, de incendios, de asesinatos...

Por todo el domingo, 19, en Badalona la gente estuvo en la expectativa. Se dijo que se había aumentado la guardia armada para evitar cualquier contingencia.

Las iglesias eran guardadas por estos hombres armados y nadie podía entrar en ellas; mi padre, por ser domingo decidió ir a misa, nosotros le aconsejamos que no saliese, que en tiempos así tan revueltos era dispensado, pero nos contestó que si nosotros éramos cobardes él no lo era y se iba a misa y así fue, salió de casa pero no tardó en estar de vuelta.

—¿Cómo ha ido? —le preguntamos.

—En la puerta de la iglesia hay dos hombres armados que no me han dejado pasar —nos contestó.

—Y ¿qué os han dicho?

—Pues, no dejan de ser buenas personas, me han dicho: «A ón aneu bon home?». «Vaig a missa», les contesté —dijo.

—«Doncs torneu-vos-en cap a casa que avui la missa la direm nosaltres.»

Y mi padre volvió sin ser molestado.

Todo el día reinó la calma, preñada de presagios. Por la noche corrieron voces de que estaban incendiando las iglesias. Pero ¿es que no habrá un grupo de hombres suficiente para detener a estos sádicos? nos preguntábamos. ¿No había nadie capaz de salir a la calle a hacerles frente? No, no los había, yo mismo lo comprobé. Bien tocadas las doce de la noche salí de casa sigilosamente, ni una sombra, ni un respiro, por todo estaba callado y el silencio planaba por las calles.

Incendi de la parròquia de Santa Maria. 19-07-36. Fotografia F. Domingo.
(Museu de Badalona)

2.

Havien tocat les dotze campanades de la mitjanit i no se sentia gens de fressa al carrer quan vaig obrir la porta. no hi havia ni una ànima.

El pensament bullia pensant què podia esdevenir-se, quins aconteximents ocorrerien al centre de la ciutat i la temptació va vèncer. Sol, ben sol, deambulava pels carrers; carrer d'Alfons XII amunt no hi havia ni una ànima, els vents de tempesta no havien arribat fins allà, carrer de Santa Bàrbara, carrer del Rector, carrer de Barcelona i pertot arreu un silenci sepulcral, talment una ciutat deserta, quins habitants haguessin desaparegut com per art d'encantament; en arribant a la Plaça de la Constitució, ja se sentia un crepiteig de foc que fou més intens en arribar al carrer de la Plaça, eixia de la veïna església Parroquial.

El portal de la Rectoria estava entreobert i a dintre s'hi veia un llengoteig de foc que eixia del balcó, no s'hi sentia cap remor humana i vaig apropar-hi els passos, vaig traspasar el portal, el pati estava il·luminat per llum fantasmagòrica i les ombres dels arcs es dilataven misterioses, els degotalls de l'aigua del safareig i el crepitem del foc de la rectoria encesa eren com una cançó trista, vaig mirar a dins, el terra estava inundat per quasi un pam d'aigua, havien rebentat la tuberia, els papers de la taula del vicari estaven escampats, llibres i fulls per terra, i les vigues servint de llumenera crepitaven llançant petites flames que eixien de la seva fusta ressecada. Hi havia un arxiu apreciable allà dins, les pintures d'en Viladomat estaven allà. Però, què fer? No podia fer res, si entrava deixaria rastres amb els peus mullats, me'n vaig anar.

Des de la porta lateral de l'església es veia una fornall a dins de la nau buida i un remoreig com si els esperits dels segles que han passat ploressin allà dins, el portal principal llançava flames cel amunt rosegant furioses les pedres del seu arc; vaig marxar lentament baixant l'escalinata. En ésser a baix una veu femenina va dir-me:

—No ho veu? Ho cremen tot.

Capella del convent de les monges franciscanes, 19-07-36. Fotografia F. Domingo. (Museu de Badalona)

—L'església rai, ja en faran de noves.

—Sí, és veritat, volien emportar-se'n el meu marit.

I canviant: —Separem-nos, si ens veien junts tornarien —digué, esgarrifada.

Les turbes estaven més avall, davant del Convent de les monges franciscanes, que l'estaven saquejant i, inconscient, vaig dirigir-hi els passos.

I ara què?, estava acorralat, si reculava descobriria que no estava amb ells.

—Alto! —se'm cridà de nou.

—La consigna! —no la sabia i vaig tirar endavant.

—Alto, alto!

—Deixa'!! —digué un— No veus que és dels nostres?

I em deixaren passar donant-me la consigna.

Els que saquejaven el convent llançaven les coses pels balcons que donaven a la carretera i les tiraven a un foc que havien fet, al mig, davant la capella.

Acabaven de tirar-hi uns llençols, i una dona digué:

Eso no lo queméis, puede servir para el hospital.

—No res de les monges pot servir —se li digué.

—Las gallinas pueden servir para caldo de los enfermos —digué una altra veu.

En aquell moment hi hagué una gran expectació, acabaven de treure la imatge de la verge al balcó, l'anaven a llançar balcó avall, molts del rotllo es van esgarriar, no les tenien totes.

—Cuiteu, enllestiu —digué un que semblava el capitost— es fa tard i encara no hem enllestit la tasca, encara en queda un i la gent ja comença a circular.

I era veritat, les boires de la nit s'anaven dissipant i la llum del nou [dia]...

Incendi de la capella del convent de les monges franciscanes, 19-07-36.
Fotografia F. Domingo. (Museu de Badalona)

